

Article in two languages

Prof. UŁ. Dr hab., Iwona Janicka*, <https://orcid.org/0000-0002-1408-5354>

Alicja Wnuk*, <https://orcid.org/0000-0001-8331-8396>

*Institute of Psychology

Faculty of Education Sciences

University of Lodz

Communication of partners in intercultural marriages

Komunikacja partnerów w małżeństwach międzykulturowych

<https://doi.org/10.34766/fetr.v46i2.871>

Abstract: The main goal of this article is to establish a structure of the knowledge of communication inside of intercultural marriages. For that, two main goals will be pursued. The first one is about the organization of basic knowledge about mixed marriages. This basic knowledge is subdivided into the exogamy, which leads to the focus on problematic fields, for they are common in mentioned marriages. The fields are dependent on factors such as religiosity/religion and the relation towards the family of origin. The second goal is the highlighting of a process, that clarifies the choice of languages inside these partnerships, which in the following is going to underline the impact and influence of each partner's culture towards the act of communication. The authors are going to apply basic theorems (mainly Hofstede) of intercultural psychology. Communication, hereby, will be spotlighted in the context of marital satisfaction.

Keywords: intercultural communication, marriage, cultural differences, marital satisfaction

Abstrakt: Celem artykułu jest próba systematyzacji wiedzy odnoszącej się do komunikacji w małżeństwach międzykulturowych. Artykuł ma dwa cele. Pierwszym celem jest uporządkowanie wiedzy na temat takich małżeństw, charakterystycznej dla nich egzogamii oraz związanych z nią obszarów problematycznych tj.: religijność, relacje z rodziną pochodzenia. Celem drugim jest przedstawienie, na podstawie dostępnych badań, preferencji językowych wśród małżeństw międzykulturowych oraz wpływu kultury na akt komunikacji. Autorzy odnoszą się do podstawowych zagadnień psychologii międzykulturowej (głównie Hofstede) oraz zwracają uwagę na znaczenie komunikacji dla satysfakcji z małżeństwa.

Słowa kluczowe: komunikacja międzykulturowa, małżeństwo, różnice kulturowe, satysfakcja małżeńska

1. Marriage and intercultural marriage

Marriage is an extra-temporal and extra-cultural phenomenon, as well as a momentous event, both for the individual and for the couple. Marriage is a legalized union between two people of the opposite sex who are not related to each other. This general wording fits into all definitions of marriage. They allow for a consistent definition of a well-known and close relationship that requires from partners a responsible declaration regarding

their life together. The spiritual and institutional character of marriage takes into account its role, functions as well as important psychological values related to the quality and durability of the life of the couple and, in the future, the family. These include: a sense of community based on emotional and structural commitment, experiencing unconditional support, help, protection, and satisfying important needs for love, sense of belonging, security, among others, which are important for the health of the spouses (including: Braun-Gałkowska, 1985; Rostowska 2008; Rostowski 1987; Ryś 1999; Janicka, Niebrzydowski, 1994; Wałęcka-Matyja, Janicka, 2021).

Cultural differences do not modify the understanding of the essence of marriage, but they can influence the formation of expectations regarding the principles of living together. This is because traditions, customs and rituals organize family life. The lack of similarities, in this area, usually occurs in binational, culturally different or mixed relationships.

The pluralism of terminology appearing in scientific publications on marriage between partners from different countries requires clarification. A binational marriage is defined as a formal relationship between citizens of two states (Szukalski, 2013). In contrast, marriages formed by individuals from two different cultures are considered to be intercultural, bicultural or cross-cultural (Beck, Beck-Gernsheim, 2013).

In complex societies, groups of people are separated by three main areas: religion, race, and ethnicity. Individuals who choose to marry someone outside their own group violate the racial, ethnic, religious, or national criteria of division and their combinations. It cannot, thus, escape notice that cultural values underlie each of these categories. Therefore, it is suggested that a marriage consisting of partners from different countries, different nationality, race and religion should be treated as multicultural (Miluska, 2018). Considering the multidimensional character of differences between partners, i.e.: ethnic character, race, nationality, religion, social class, a generalized or even universal term of "mixed" marriage is adopted (Brzozowska, 2015). However, if the partners are characterised by a significant cultural diversity, their relationships are considered as 'international mixed marriages' (Jodłowska 2004). It is also possible to name such marriages more precisely according to the feature under consideration. Referring to the race of partners, one can speak of interracial marriages, to ethnicity - interethnic marriages (Lendzion, 2017).

The use of the notions of intercultural, multicultural or cross-cultural marriages justifies the wide range of possible differences between partners and the understanding of culture, which comes down to considering it as an integrated system of psychosocial behaviours and a product created and adapted by a social group (Dyszkiewicz, Slawik, 2016). In addition, the place of residence of the spouses may not always be the country related to the generation of the husband or wife. If this is the case, acculturation embraces an area not only of mutual relations, but a wider one - social and national. Usually it turns out that intercultural marriage is also a multicultural, binational and mixed relationship, which

does not exclude minor or major cultural differences specific to different countries. Hence, the mentioned terms are usually used interchangeably.

The first Polish statistics on marriages with foreigners appeared in the seventies of the last century. During this period, 80% of all binational marriages were contracted by women. In the following years the number of such marriages decreased, and in 2009 their share dropped to 68% (Rajkiewicz, 2009).

Labour migrations, studying, recreation, acquiring professional competences abroad, but also Poland's openness to employees, students and tourists from other countries clearly contribute to the growth of intercultural marriages. In addition, lower travel costs help to get to know not only other countries, but also their inhabitants. Positive contact with people from other cultures can foster cross-cultural relationships (Romano, 2008, Silva et al., 2012). In Poland, in 2010, 3,595 Polish citizens decided to marry a foreigner, and in 2018 this number increased to 5,424. Every year, 15-18 thousand marriages of Polish citizens with foreigners are registered. It has also been noticed that more and more Polish women and men marry abroad, which does not mean that all of those relationships are of binational character. In 2018, 18,000 "foreign" marriages were registered and a significant part of them were marriages between a Polish woman and a Polish man (almost 40%), the next group are marriages of two foreigners (approx. 20%) and only the remaining approx. 40% are marriages of a Polish woman/Polish man with citizens of other countries. It turns out that men who are Polish citizens most often chose women from Ukraine, Belarus and Russia as their spouses. On the other hand, women from Poland chose their husbands most often among the citizens of: Great Britain, Germany, Ukraine. The largest number of binational marriages - between Poles and foreigners were registered in Germany - 13%, Great Britain - 13%, USA - 13%, Ukraine - 11%, Israel - 5%, Italy - 4% (Central Statistical Office, 2019).

The statistics presented here give an approximate idea of the popularity of intercultural marriages, but do not reflect the tendency, specific to each group, to legalise or not a relationship with a person from another country. When discussing the phenomenon of cross-cultural marriages, one should not forget the significant influence of religion. Studies have confirmed that people from non-English speaking countries are more likely to contract mixed marriages. In contrast, Christians are oriented towards mono-cultural marriages (Kalmijn, van Tubergen, 2010).

Problems related to religiosity affect most couples before getting married, which forces them to seek a compromise or break their relationships. Rarely do people of other religions maintain a relationship until they get married. This can be explained by the fact that the identification with the other person and attempts to explain what religion is personally is located outside the verbal zone (Romano, 2008).

The study, conducted with 194 interfaith couples, shows that more than 60% of them came from homes where the parents practised other religions. Usually, in the period up to

the first year of marriage, the partners decide to remain in the original faith or adopt the spouse's faith (Prince, 1962).

Religion is a fundamental element of culture and links its values. Research confirms that cultural and religious values define our identity, determine our behaviours and their evaluation, as well as the way we perceive our own marriage. Religious differences may hinder mutual communication in matters of key importance to the spouses, e.g. performing their roles, raising children, spending free time, celebrating holidays and religious rituals), and thus threaten the stability of their relationship (Dyszkiewicz, Sławik, 2016; Kalmij, van Tubergen, 2010 ; Miluska, 2018; Romano, 2008; Sowa-Bohanke, 2016; Trębicka, Cichocka, 2019; Vitousek, 1979). Moreover, religion is linked to views on contraception, adoption, attitudes toward science, divorce, bigamy, abortion, or the issue of death. It enters the basic spheres of married life, such as the types of meat consumed or, in extreme cases, the type of medical help we can receive (Romano, 2008). Hence special attention is paid to the communication between spouses of different cultures and possible problems related to it.

2. Communication in intercultural marriages

Communication, in marital relationships is the basis for effective cooperation between partners. It is a process that depends on, but also affects, the quality of the interaction. Psychological research clearly emphasizes the importance of communication for proper relationships in close emotional relationships. Communication enables learning about the partner's needs, adjusting one's own behaviour to the changing situation and modifying the image of one's own role (Grzesiuk, 1994; Harwas-Napierała, 2014). It is important in the process of developing mutual bond and love (Braun-Gałkowska 1985; Kaźmierczak, 2008; Kaźmierczak, Płopa 2012; Rostowska, 2008; Ryś, 2004, 2016).

Even though people love each other and want to be together, they cannot always communicate. Love and the will to stay in a relationship may not be enough, especially when communication problems arise between the partners. This is because communication skills are not defined just by individual characteristics, i.e. personality, temperament, intellectual resources, but most of all relational, which are usually shaped in the family of origin, adapting to the requirements of the socio-cultural environment (Ivy; Backlund, 2016; Harwas-Napierała, 2008; 2014; Kaźmierczak, Płopa, 2012; Miluska, 2014; Sky and others 2006; Rostowska, 2008).

Every act of communication reveals an exchange of information and a relationship between partners. It manifests itself in the so-called meta-communication, i.e. non-verbal messages, rhythm of speech, tone of voice and learned rules of conversation and their specific interpretation (Frydrychowicz, 2017). Meta-communication is usually modelled and

grounded in the social environment in which the individual was raised. It can be incomprehensible when partners come from different cultures.

Culture shapes all behaviour, including communication, and that through communication is passed from generation to generation. Hence, culture and communication are closely related (Gudykusnst, Yun Kim, 2014). Intercultural communication is the interaction between people who have a distinct system of symbols that changes the communication event. All individuals use symbols to share reality, therefore it can be clearly stated that communication reinforces culture and modes of communication are based on the dominant culture (Okemini, 2016).

Communication is a complex process. Effective communication between spouses requires a good knowledge of the language common to both partners and of the rules of communication proper to the culture in which they live.

2.1. Bilingualism in intercultural marriages

Culture sets the limits of the language that people use. Learning the language of a culture allows to understand it. The language that individuals use to communicate influences the way they think, perceive and leads to the discovery of cultural differences (Matusmoto, Juang, 2007). They are revealed in communication related to the expression of emotions and assigning meanings to concepts and situations. Hence, it is necessary to communicate in one language.

Partners, coming from different cultures, are forced to decide in which language they will communicate. The choice of communication language usually depends on where the spouses live. This is usually the language of the country where they both choose to stay. Such an arrangement is not free of communication problems, however. These are exacerbated when one partner does not speak the language of the other or when they live in a country that is not in the language area of any of them.

It appears that mixed marriages are consistent in the choice of the language that the spouses speak on a daily basis. A possible deviation from the concluded agreement regarding communication in a given language may be the changing context of the situation, i.e. family meetings (Stębowska, 2019). When communicating with the family of origin, translation opportunities are not sufficient to fully reflect the reality of marriage. Usually, in such situations, individuals gave up attempts to translate statements and withdrew from contact (Rosenblatt, Stewart, 2004).

The tendency to use one's mother tongue, despite a good command of the partner's language, appears most often during conflicts and when partners do not respect the arrangements connected with the use of one common language. Of particular concern is the inability of spouses to communicate fluently in the language they share. This can cause

problems with the balance of power in the relationship and creating a shared reality. Until both achieve a similar level of understanding and use of the shared language, language differences can be a source of frustration for both partners, which in turn makes it difficult to resolve emerging conflicts (Piller, 2002).

Couples sharing a language that is not their mother tongue for either of them may judge themselves as representatives of a different culture or country. This is because the language they share is not a symbol of the individual. In bilingual couples, it is common to see so-called hybrids, which involve combining two languages through the use of single words or phrases. Such a mixed nature of expression may point to boundaries hidden behind the national culture and allows spouses to move beyond a fixed vision of culture (Dervin, 2013; Stębowska, 2019). These language combinations contribute to the development of a new, specific culture for the married couple. Studies have shown that cross-cultural marriages create a third culture. It is a unique culture consisting of the best quality ingredients extracted from two distinct cultures (Renalds 2011).

2.2. Culture and communication rules

Founder of intercultural psychology - Geerat Hofstede asserted that culture can be identified on the basis of its characteristic dimensions: small vs. large distance to power; collectivism vs. individualism; femininity vs. masculinity; weak vs. strong avoidance of uncertainty; short-term vs. long-term orientation. Due to these dimensions, an individual is classified into a specific group, which represents appropriate and previously developed communication rules (Hofstede et al., 2011). Therefore, it will be extremely important for spouses from different cultures to respect the communication rules of their partner's culture.

The classification presented by Hofstede allows to predict communication difficulties in cross-cultural marriages. Therefore, people from the societies of lower distance to power will expect greater closeness, dialogue partnership and openness. On the other hand, individuals who come from societies with a high distance to power will strive to maintain a traditional and hierarchical way of communication, based on a preference for conformism, i.e. submission to and agreeing with a person who is perceived as having a higher position in the family. It can be a husband or a wife, but it can also be a husband's mother or a wife's father. A great distance from authority is usually associated with collectivism, limiting individuality. In collectivist societies, there is greater concern for the relationship, respect for family values, and loyalty to the loved one. However, the principle of avoiding conflicts here enforces submission and dependence. In individualistic societies, on the other hand, a strong focus on the "I"-attitude can foster misunderstandings due to the pursuit of independence which counteracts communality and leads to difficulties in adapting and accepting the opinion of the spouse (Hofstede et al., 2011). Collectivist cultures can be

distinguished by high communication, in which a significant part of the message is contained in a physical context or is internalised in a person, whereas individualist cultures are characterised by low communication, in which most of the information conveyed is given directly. Therefore, in high-context cultures, people tend to receive indeterminate, delayed or non-verbal communication, often not addressed directly at the partner. In contrast, in low-context cultures, the information provided to the partner is precise and direct (Hall, 2001 Miluska, 2018). For example, in Israel, a culture considered to be individualistic, respondents tended to express themselves in an orderly and straightforward manner, whereas Arabs, i.e. people from a collectivist culture, revealed tendencies to "wander around" in their answers, giving way, withdrawing and adapting to their partner's position (Katriel, 1986). In countries with a collectivist orientation, there is a cult of effort, while in individualistic countries, more importance is given to ability. This is sometimes a source of erroneous attributions and thus limits communication between spouses who may point to different causes for the same events. The partner's tasks and achievements can be evaluated with reference to the requirements of one's own culture and not the culture of that spouse. The next dimensions of culture - femininity and masculinity - determine various forms of communication interactions. Conversations between spouses, from women's cultures, will be aimed at reaching a compromise. Caring and concern for your spouse, empathetic listening and sensitivity to non-verbal messages play an important role here. In turn, male societies prefer a dichotomous arrangement of roles in a relationship and competitive behaviour that does not favour good communication. The resolution of conflicts is determined by strength and decisiveness. The next types of cultures concern weak and strong uncertainty avoidance. Weak uncertainty avoidance involves accepting the other person's protest, a proposed change. It is easier to reach common understanding and "get along" without imposing one's own opinion and respecting the beliefs of the other party. On the other hand, a manifestation of a strong avoidance of uncertainty is the care for conservative values, striving for order as well as the risk of a negative attitude towards a person who does not support the proposed position. Strong avoidance of uncertainty, for one or both spouses, can be devastating to the relationship. Usually, it is accompanied by a lack of tolerance towards different views, values, and a different religion. The last dimension proposed by Hofstede is short-term versus long-term orientation. The former is associated with time pressure, impatience, a weak orientation towards building relationships and maintaining conversation, and a stronger orientation towards self-achievement. A person concentrates, to a greater extent, on their own statements than on what their partner is saying. Long-term orientation implies patience and openness, as well as adapting to new living conditions, accepting the views and respecting the opinions of the partner, acknowledging their customs, traditions (Hofstede et al., 2011).

Taking into account the given dimensions of cultures, it should be concluded that the process of mutual communication between partners will be positively influenced by the influence of culture taking into account care for relation and adaptability, i.e. with the following dimensions: low distance to power, collectivism, femininity, weak avoidance of uncertainty and long-term. One might expect that if these dimensions determine the communication of one spouse, it would be easier for him or her to respect the demands of a partner who reveals some communication behaviours associated with a different cultural context. It should be noted, however, that the opposing cultural dimensions cause large differences in the applicable rules of communication, which in general prevents mutual understanding. Therefore, it is important to get to know the culture of the future spouse and negotiate the rules of living together, while respecting the native values and customs of both.

The aforementioned rules of communication are responsible for the arrangement of relationship between spouses, i.e.: the level of partnership (Grzesiuk, 1979, 1994; Harwas-Napierała, 2008; Rostowska, 2008); roles and dependencies in the marriage (Braun-Gałkowska 1985 Grove, 2014; Koerner, Fitzpatrick, 2004; Rostowski 1987; Wojciszke, Szlendak, 2010) the level of openness - revealing oneself, showing closeness and sensitivity to the partner's needs (Janicka, Niebrzydowski, 1994; Merrill, Reid, 1981; Noller, Feeney, 2002; Rys, 2004). The feeling of being understood is also extremely important. It occurs when the spouse interprets messages about feelings, beliefs, habits, preferences well (Prager Roberts, 2004).

Beck and Beck-Gernsheim (2013, p. 54) provide examples of cultural rules of communication: as quoted "When should I talk, what should I talk about, when should I be silent, for how long? What are the appropriate behaviours regarding eye contact, volume of voice, showing emotions? Which forms of courtesy, which compliments, what gifts are expected - at what time, from whom and for whom, and which are deceptive, awkward or even indecent?". The stronger the cultural rules of communication, the greater the likelihood of misunderstandings, annoyance and awkwardness. This applies not only to the private sphere of the spouses, but also to their social, extra-marital sphere, when the behaviour of the partner, incompatible with existing norms, is perceived by the other as a personal failure that exposes their marriage to social disapproval, isolation or hostility.

The challenges posed by cultural differences make knowledge and competence in intercultural communication a prerequisite for the harmonious coexistence of people around the world (Ihneanacho, 2016). This is especially important when people decide to marry. Because unfamiliarity with the culture of the spouse, and thus misunderstanding or failing to comply with the rules of communication applicable in a different culture, can be a source of stress and even aggression. It also happens to be one of the main causes of the breakdown of cross-cultural marriages (Jodłowska, 2004; Miluska 2018).

3. Cross-cultural communication and marital satisfaction

Research clearly indicates that communication understood as verbal and non-verbal messages is related to marital satisfaction (Braun-Gałkowska, 2003; Dindia, Fitzpatrick, 1985; Gottman, 1979; Harwas-Napierała, 2008; Noller, 1980; Rostowski, 1987). Homogamy, and especially endogamy of the partners, promises the best for mutual communication and thus the success of marriage (Adamski, 1995; Janicka, Niebrzydowski, 1994; Miluska, 2018; Rostowski, 1987; Ryś, 1999; Szelendak, 2015). It turns out that the process of adaptation, after marriage, of partners in exogamous marriages may take longer than in endogamous ones. This is consistent with the theory of status interaction, which applies to newly married spouses and explains the temporary decline in the quality of their relationship, which results from taking up new roles (husband, wife) and the transition from a free relationship to a relationship governed by rules and requirements (Mastrkaas, 2006). Preferring other traditions and customs can significantly extend this process. This is also because one spouse has to adapt to the new socio-cultural environment, while the other takes it as natural and expects a quick change.

The spouses begin to notice differences between them. The study confirmed that mixed couples admitted to misunderstandings, arguments, and hurt feelings. This sometimes resulted in a change from: "the exotic is erotic" to: "the exotic is annoying" (Beck and Beck-Gernsheim, 2013 Singla and Holm, 2012).

The assessment of marital happiness comes down to the analysis of many factors related to the communication process. These include the quality of communication, its relevance, its scope, and specific communication behaviours. Assessing the quality of communication in a dyad reveals differences in the communication of happy and unhappy couples. Happy couples, unlike unhappy couples, tend to positively decode the information they receive. Similarly, the higher accuracy of communication, which is reflected in the agreement between the verbal and non-verbal message, applies to happy couples and indicates more effective communication and accuracy of messages, compared to unhappy couples. In these people, hostility, negative or incompatible expectations foster confusion and conflicting messages on the visual and verbal channels. In turn, the scope of the communication is related to the couple's common subject area. Happy couples discuss a wider range of topics. Their specific communication behaviours are the pursuit of agreement, compromise, faster recovery from conflict and a sense of humour. Unhappy couples have fewer common topics, they are more critical, and their conflicts last longer (Dindia, Fitzpatrick, 1985; Gottman, 1979; Tryjalska, 2003).

Cultural differences, resulting from a different space of customs and time, are usually associated with difficulties in decoding mutual messages and especially metacommunication messages. The aforementioned communication problems limit the achievement of balance in

the relationship, which manifests itself at all stages of the life of the partners together, in the form of a growing sense of frustration (Brahic, 2013).

Stereotypes, views and religious values are also significant for the spouses' communication, and thus for the quality of their relationship (Herr, 2009). Their dissimilarity contributes to a lack of thematic compatibility and reciprocity regarding key areas of common life. The reasons for the aforementioned discrepancy are ethnic and cultural linguistic differences and communication styles (Sue, Sue, 1990).

Research on intercultural marriages confirms their lower quality and more conflicts compared to those whose partners come from the same ethnic group (Hohmann-Marriot, Amato, 2008). Similar results were obtained from studies of mixed-race marriages. For example, a relationship between a white man and an African-American woman was associated with lower satisfaction with marital communication, compared to monoracial marriages (Herr, 2009).

Marital satisfaction ratings are influenced by how cross-cultural couples understand gender roles (Rosenblatt and Stewart; 2004). Role division can prove to be a fundamental problem that is all too often overlooked in mixed marriages. The inability to meet a partner's expectations usually results in misunderstandings and frustration (Romano, 2008). Specifying, for example, household chores usually expose differences and attitudes towards what is culturally acceptable in the behaviour of the spouses (Nemoto, 2008).

Research shows that a significant proportion of people who entered into an intercultural marriage did not have sufficient knowledge about the way in which gender roles are perceived in the culture of the spouse. The confrontation of expectations regarding the fulfilment of marital roles is of considerable importance, because it concerns the principles of male-female relationships, the concept of intimacy and marriage (Skowronski et al., 2014).

Culture seems to contribute more to the ideology of gender roles than the gender itself. It was found that there was greater compatibility between women and men in the same cultural groups than between women and men of different cultures. Interestingly, the concepts of gender roles were more egalitarian in more developed, Christian, more urbanized and northern countries (the Netherlands, Germany, Finland) than in less developed countries, with fewer Christians, more agricultural and closer to the equator (Nigeria, Pakistan, India) (Williams and Best, 1994, in: Miluska, 2018).

The satisfaction of the spouses is determined not only by the aforementioned individual and relational factors revealed in the process of mutual communication and relating to the specific expectations of partners, but also by social conditions, especially the attitude of the family of the generation. It turns out that interethnic couples encounter less support from the generation's family than mono-ethnic couples, and even its clear disapproval (Hohmann -Marriott, Amato, 2008). Over 30% of intercultural couples surveyed

by Jodłowska-Herudzińska (2002) have experienced an unfavourable reaction from the family. Moreover, research indicates that the lack of support usually reveals itself on the part of the wife's family of origin (Jodłowska-Herudzińska, 2002; Skworoński et al., 2012). It involves disapproval of racial and religious differences. Most often, such a situation took place when the future husband came from a Muslim cultural circle and professed Islam (Jodłowska-Herudzińska, 2002).

It can, therefore, be assumed that parents are more interested in the endogamous relationships of their children, as they predict that the exogamous ones may contribute to the weakening of the child-parent relationship (Kalmij, van Tubergen, 2010). Polish research confirms that contact with family is weakened if a person lives outside their country (Nosek, 2019).

It is worth noting that couples minimize and discreetly suppress the binational component of marriage in relations with the families of a generation, adopting radically different narratives in contact with them (Brahic, 2013). They are of the opinion, that their marriage will work better if they keep their distance, live in a country unrelated to their country of origin. This enables them to remain independent and allows them to enjoy a marriage not approved by their parents (Romano, 2008).

The support and friendliness of the social group is essential for the partners' sense of well-being (Singla, Holm, 2012). This is the support that spouses receive during the acculturation process. The course of acculturation of intercultural marriages can be difficult and long-lasting (Miluska, 2014), but it has a significant impact on the satisfaction with marriage. Acculturation completed correctly allows the spouses, living in the country of one of them, to understand more deeply the main values professed in the culture of their spouse and strengthens communication in the relationship, which increases its quality. Social support is considered to be an important factor supporting intercultural marriages (Beck and Beck-Gernsheim, 2013; Skworoński et al., 2014).

It should be noted that in different countries, cultures, but also social groups, different criteria for assessing the satisfaction or success of marriage are observed (Miluska, 2018). The concepts mentioned are multidimensional in nature. They require a social and individual perspective and are dependent on internalized expectations and patterns of behaviour. And so marital happiness can have a social significance - tied to the position the individual receives at the time of getting married. Ex: being a married person makes a woman feel as the chosen and important one. As a wife, a potential mother is met with greater approval and respect from others. In turn, a married man is attributed the characteristics of stability and responsibility, valued in the family, but also in the process of recruitment to work or career development. Marital happiness is also explained by the extensive needs of the individual, the expectations of: love, community, support, similar life goals, commitment to living together, etc. Taking into account social conditions and

individual needs - marriage as a specific dependence of partners, grounded in socio-cultural acceptance and legally established it is about satisfying the need for security.

Summary

The increase in the number of intercultural marriages arouses the interest of researchers of various scientific disciplines - especially psychologists, sociologists, educators, demographers. The diversity of such marriages is reflected in their designation as binary, intercultural, multicultural or mixed. Attention is also drawn to problems of such relationships, which usually concern the process of communication.

The mutual communication of spouses, from different cultures, depends on their common language capabilities and communication rules. Couples combining different languages may struggle with the unique difficulties of choosing one in which they will always talk, and of learning and interpreting symbols appropriately by a partner who gives up communicating in the mother tongue. Communicating in a single language is necessary because it provides a similarity in assigning meanings to concepts and situations. In turn, conforming to new rules requires limiting one's own, which is not easy, and sometimes even impossible. This is especially true when the partners belong to cultural groups to which, according to Geerat Hofstede, they correspond to ambivalent and strongly enforced principles of social functioning and communication (Hofstede et al., 2011). Hence, the meta-communication accompanying mutual interaction may be incomprehensible to a partner from another culture. This hampers effective communication and thus extends the process of adapting to marriage. The greatest difficulties concern married couples whose partners belong to cultures that differ significantly from each other in terms of values, religion, social status, health, plans related to achieving an adequate standard of living, gender roles (Hekkila, 2015; Rosenblatt, Stewart, 2004). Then the spouses must, on a daily basis, confront what divides them, e.g. celebrating the world and religious rituals, a specific role models, spending free time, etc. Generally speaking the problems that arise in intercultural marriages are related to a different perception of life together and of marital happiness.

The aforementioned cultural differences may turn out to be a source of stress, especially at the beginning of a marriage (Grzymała-Moszczyńska, 2011; Lenzion, 2017). It also happens that couples do not work on improving communication and improving relationships by interpreting tensions and justifying conflicts with cultural differences (Brahic, 2013). Therefore, it is important to get to know the culture of the future spouse and negotiate the rules of living together, while respecting the native values and customs of both.

Good mutual communication between partners is considered essential for their happiness and marriage success (Braun-Gałkowska, 1985; Harwas-Napierała, 2008; Kaźmierczak, Płopa, 2012; Ryś, 2004). Marital happiness is a multidimensional concept and

depends on the culture in which the couple lives. Its assessment usually comes down to an analysis of a number of factors related to the communication process. These include the quality of communication, its relevance, its scope, and specific communication behaviours. In intercultural marriages, these involve knowing both the language of the partner and the rules of communication specific to their culture. Gender role arrangements are particularly important because they define the marriage model and the intimacy of the relationship.

The quality of cross-cultural marriages can be influenced by the support of the generation family and social group. Contacts with the family of the generation are sometimes limited by communication possibilities related to translation difficulties. This awakens

a distance between spouses and their parents, who treat their adult child's partner with reserve, especially when they cannot communicate with him. In turn, spouses gain social support through the acculturation process. According to Miluska (2014), it is a difficult process and requires a long time, but extremely important for building proper communication and a satisfying relationship. Beck and Beck-Gernsheim (2013) and Skoworonski et al. (2014) identify social support as a factor that sustains cross-cultural marriages.

Language and communication strategies identify a person and their culture. It should not be forgotten that through communication, people share not only cultural diversity, conflicts, but also similarity and harmony (Iheanacho, 2016). Mutual and effective communication leads to the development of intercultural sensitivity, which contributes to the development and improvement of relationships between partners.

Bibliography at the end of the article

Prof. UŁ, Dr hab. Iwona Janicka*, <https://orcid.org/0000-0002-1408-5354>

Alicja Wnuk*, <https://orcid.org/0000-0001-8331-8396>

*Instytut Psychologii

Wydział Nauk o Wychowaniu

Uniwersytet Łódzki

Komunikacja partnerów w małżeństwach międzykulturowych

Communication of partners in intercultural marriages

Abstrakt: Celem artykułu jest próba systematyzacji wiedzy odnoszącej się do komunikacji w małżeństwach międzykulturowych. Artykuł ma dwa cele. Pierwszym celem jest uporządkowanie wiedzy na temat takich małżeństw, charakterystycznej dla nich egzogamii oraz związanych z nią obszarów problematycznych tj.: religijność, relacje z rodziną pochodzenia. Celem drugim jest przedstawienie, na podstawie dostępnych badań, preferencji językowych wśród małżeństw międzykulturowych oraz wpływu kultury na akt komunikacji. Autorzy odnoszą się do podstawowych zagadnień psychologii międzykulturowej (głównie Hofstede) oraz zwracają uwagę na znaczenie komunikacji dla satysfakcji z małżeństwa.

Słowa kluczowe: komunikacja międzykulturowa, małżeństwo, różnice kulturowe, satysfakcja małżeńska

Abstract: The main goal of this article is to establish a structure of the knowledge of communication inside of intercultural marriages. For that, two main goals will be pursued. The first one is about the organization of basic knowledge about mixed marriages. This basic knowledge is subdivided into the exogamy, which leads to the focus on problematic fields, for they are common in mentioned marriages. The fields are dependent on factors such as religiosity/religion and the relation towards the family of origin. The second goal is the highlighting of a process, that clarifies the choice of languages inside these partnerships, which in the following is going to underline the impact and influence of each partner's culture towards the act of communication. The authors are going to apply basic theorems (mainly Hofstede) of intercultural psychology. Communication, hereby, will be spotlighted in the context of marital satisfaction.

Keywords: intercultural communication, marriage, cultural differences, marital satisfaction

1. Małżeństwo a małżeństwo międzykulturowe

Małżeństwo jest fenomenem pozaczasowym i pozakulturowym, niezmiernie doniosłym, dla jednostki i pary. Małżeństwo to zalegalizowany związek dwojga osób odmiennej płci, niespokrewnionych ze sobą. To ogólne sformułowanie mieści się we wszystkich definicjach małżeństwa. Pozwalają one na spójne określanie, powszechnie znanej i bliskiej relacji wymagającej, od partnerów, odpowiedzialnej deklaracji dotyczącej ich wspólnego życia. Duchowy i instytucjonalny charakter małżeństwa uwzględnia jego rolę, pełnione funkcje jak również ważne walory psychologiczne związane z jakością i trwałością

życia pary, a w przyszłości rodziny. Należą do nich: poczucie wspólnotowości opartej na zaangażowaniu emocjonalnym i strukturalnym, doświadczanie bezwarunkowego wspierania, pomagania, ochraniania, a także zaspakajania ważnych potrzeb m.in.: miłości, przynależności, bezpieczeństwa, które mają znaczenie dla zdrowia małżonków (m.in.: Braun-Gałkowska, 1985; Rostowska 2008; Rostowski 1987; Ryś 1999; Janicka, Niebrzydowski, 1994; Walęcka-Matyja, Janicka, 2021).

Różnice kulturowe nie modyfikują sposobu rozumienia istoty małżeństwa, ale mogą wpływać na formowanie się oczekiwań wobec zasad wspólnego życia. Dzieje się tak, ponieważ tradycje, zwyczaje i rytuały, porządkują życie rodzinne. Brak podobieństw, w tym obszarze, występuje zwykle w związkach binajcjonalnych, odmiennych kulturowo czy mieszanych.

Pluralizm terminologiczny pojawiający się w publikacjach naukowych i dotyczący małżeństwa partnerów pochodzących z różnych krajów wymaga wyjaśnienia. Małżeństwem binajcjonalnym określa się formalny związek pomiędzy obywatelami dwóch państw (Szukalski, 2013). Natomiast małżeństwa tworzone przez osoby wywodzące się z dwóch odmiennych kultur, uznaje się za międzykulturowe, bikulturowe czy interkulturowych (Beck, Beck-Gernsheim, 2013).

W złożonych społeczeństwach grupy ludzi separują trzy główne obszary: religia, rasa oraz etniczność. Jednostki decydujące się na poślubienie osoby spoza grupy własnej naruszają rasowe, etniczne, religijne czy narodowe kryteria podziałów i ich kombinacje. Nie może zatem umknąć uwadze, że u podstaw każdej z tych kategorii znajdują się wartości kulturowe. W związku z czym proponuje się, aby małżeństwo składające się na partnerów z różnych krajów, innej narodowości czy rasy i religii traktować jako wielokulturowe (Miluska, 2018). Rozpatrując wielowymiarowość różnic między partnerami tj.: pochodzenie etniczne, rasa, narodowość, religia, klasa społeczna, przyjmuje się uogólnione bądź wręcz uniwersalne określenie – małżeństwo „mieszane” (Brzozowska, 2015). Jeśli jednak partnerzy charakteryzują się znacznym zróżnicowaniem kulturowym, to ich związki ujmowane są jako „międzynarodowe małżeństwa mieszane” (Jodłowska 2004). Możliwe jest również bardziej precyzyjne nazywanie takich małżeństw w zależności od, branej pod uwagę, cechy. Odnosząc się do rasy partnerów można mówić o małżeństwach interrasowych, do etniczności - małżeństwach interetnicznych (Lendzion, 2017).

Używanie pojęć małżeństwa międzykulturowe, różnokulturowe czy wielokulturowe uzasadnia podany wyżej szeroki wachlarz możliwych różnic między partnerami oraz rozumienie kultury, która sprowadza się do ujmowania jej jako zintegrowanego systemu psychospołecznych zachowań oraz produkt stworzony i zaadaptowany przez grupę społeczną (Dyszkiewicz, Sławik, 2016). Ponadto miejscem zamieszkania małżonków nie zawsze bywa kraj związany z rodziną generacji męża czy żony. Jeśli tak jest akulturacja obejmuje obszar nie tylko wzajemnych relacji, ale szerszy -

społeczny, narodowy. Zwykle okazuje się, że małżeństwo międzykulturowe jest jednocześnie związkiem wielokulturowym, binacjonalnym, mieszanym, co nie wyklucza mniejszych lub większych różnic kulturowych właściwych dla różnych krajów. Stąd wspomniane terminy zwykle stosowane są zamiennie.

Pierwsze polskie statystyki dotyczące małżeństw z cudzoziemcami pojawiły się w latach siedemdziesiątych ubiegłego wieku. W tym okresie 80% wszystkich małżeństw binacjonalnych to małżeństwa zawarte przez kobiety. W kolejnych latach zmniejszała się liczba takich małżeństw, a w 2009 roku ich udział obniżył się do 68% (Rajkiewicz, 2009).

Migracje zarobkowe, studiowanie, rekreacja, zdobywanie kompetencji zawodowych poza granicami własnego kraju, ale również otwartość Polski na pracowników, studentów, turystów z innych krajów wyraźnie przyczyniają się do wzrostu małżeństw międzykulturowych. Ponadto niższe koszty związane z podróżowaniem sprzyjają poznawaniu nie tylko innych krajów, ale i ich mieszkańców. Pozytywny kontakt z osobami z innych kultur mogą sprzyjać związkom międzykulturowym (Romano, 2008, Silva i inn., 2012). W Polsce, w roku 2010 na małżeństwo z cudzoziemcem zdecydowało się 3595 polskich obywateli, a w roku 2018 liczba ta wzrosła do 5424. Co roku jest rejestrowanych 15-18 tysięcy małżeństw obywateli polskich z cudzoziemcami. Zaobserwowano również, że coraz więcej Polek i Polaków zawiera małżeństwo za granicą, co nie oznacza, że wszystkie mają charakter binacjonalny. W 2018 roku zarejestrowano 18 tysięcy „zagranicznych” małżeństw i znaczącą ich część stanowiły małżeństwa Polki z Polakiem (prawie 40%), kolejną grupą są małżeństwa dwojga cudzoziemców (ok. 20%) i dopiero pozostałe ok. 40% to małżeństwa Polek/Polaków z obywatelami innych państw. Okazuje się, że mężczyźni, będący obywatelami Polski, najczęściej wybierali na małżonki kobiety z Ukrainy, Białorusi i Rosji. Natomiast kobiety pochodzące z Polski najczęściej na mężów wybierały obywateli: Wielkiej Brytanii, Niemiec, Ukrainy. Najwięcej małżeństw binacjonalnych - pomiędzy Polakami, a cudzoziemcami zarejestrowano na terenie Niemiec - 13%, Wielkiej Brytanii - 13%, USA - 13%, Ukrainy - 11%, Izraela - 5%, Włoch - 4% (Główny Urząd Statystyczny, 2019).

Przedstawione dane statystyczne pozwalają na uzyskanie orientacji odnośnie popularności małżeństw międzykulturowych jednak nie odzwierciedlają, właściwych dla danych grup, tendencji do legalizowania lub nie związku z osobą z innego kraju. Omawiając zjawisko małżeństw międzykulturowych nie należy zapominać o znaczącym wpływie religii. W badaniach potwierdzono, że osoby z krajów nieanglojęzycznych częściej zawierają małżeństwa mieszane. Z kolei chrześcijanie zorientowani są na małżeństwa jednokulturowe (Kalmijn, van Tubergen, 2010).

Problemy związane z religijnością dotyczą większości par już przed wstąpieniem w związek małżeński, co zmusza je do poszukiwania kompromisu bądź zerwania relacji. Rzadko dzieje się tak że osoby, które wyznają inne religie, utrzymują relację do momentu

zawarcia małżeństwa. Tłumaczyć można to faktem, że identyfikacja z drugą osobą i próby wyjaśnienia czym personalnie jest religia znajduje się poza strefą werbalną (Romano, 2008).

Badania, przeprowadzone z udziałem 194 małżeństw międzywyznaniowych, dowodzą, że ponad 60% z nich pochodziło z domów, w których rodzice wyznawali inne religie. Zwykle w okresie do pierwszego roku trwania małżeństwa partnerzy decydują się na pozostanie w wierze pierwotnej, bądź przyjęcie wiary małżonka (Prince, 1962).

Religia jest podstawowym elementem kultury i łączy jej wartości. Badania potwierdzają, że wartości kulturowe i religijne określają naszą tożsamość, wyznaczają zachowania i ich ocenę, a także sposób postrzegania własnego małżeństwa. Różnice religijne mogą utrudniać wzajemną komunikację, w kluczowych dla małżonków, sprawach np.: pełnienia ról, wychowywania dzieci, spędzania czasu wolnego, celebrowania świąt i rytuałów religijnych), a tym samym zagrażać stabilności ich związku (Dyszkiewicz, Sławik, 2016; Kalmij, van Tubergen, 2010; Miluska, 2018; Romano, 2008; Sowa-Bohanke, 2016; Trębicka, Cichocka, 2019; Vitousek, 1979). Co więcej religia łączy się z poglądami dotyczącymi antykoncepcji, adopcji, podejścia do nauki, rozwodów, bigami, aborcji czy kwestii śmierci. Wkracza w podstawowe sfery życia małżeńskiego takie jak: rodzaje spożywanego mięsa, czy w skrajnych przypadkach rodzaju pomocy medycznej jaką możemy otrzymać (Romano, 2008). Stąd szczególną uwagę zwraca się na komunikowanie się małżonków pochodzących z różnych kultur oraz możliwe problemy z tym związane.

4. Komunikacja w małżeństwach międzykulturowych

Komunikacja, w związkach małżeńskich jest podstawą efektywnego porozumiewania się partnerów. Jest procesem, który zależy od jakości interakcji, ale również na nią wpływa. Badania psychologiczne jednoznacznie podkreślają znaczenie komunikacji dla prawidłowych relacji w bliskich związkach emocjonalnych. Komunikacja umożliwia poznanie potrzeb partnera, dopasowanie swego zachowania do zmieniającej się sytuacji oraz modyfikację obrazu własnej roli (Grzesiuk, 1994; Harwas-Napierała, 2014). Jest ważna w procesie rozwoju wzajemnej więzi i miłości (Braun-Gałkowska 1985; Kaźmierczak, 2008; Kaźmierczak, Płopa 2012; Rostowska, 2008; Ryś, 2004,2016).

Mimo, że ludzie się kochają i chcą być razem, to nie zawsze mogą się porozumieć. Miłość i chęć pozostania w związku mogą okazać się niewystarczające, szczególnie wtedy, gdy pomiędzy partnerami dochodzi do problemów w zakresie komunikacji. Dzieje się tak, ponieważ umiejętności komunikacyjne określają nie tylko cechy indywidualne tj. osobowość, temperament, zasoby intelektualne, ale przede wszystkim relacyjne, które kształtują się zwykle w rodzinie pochodzenia dostosowując do wymagań środowiska społeczno-kulturowego (Ivy; Backlund, 2016; Harwas-Napierała, 2008; 2014; Kaźmierczak, Płopa, 2012; Miluska, 2014; Niebo i in. 2006; Rostowska, 2008).

Każdy akt komunikacji świadczy o wymianie informacji oraz o relacji między partnerami. Ujawnia się ona w tzw. metakomunikatach czyli przekazach niewerbalnych, rytmie wypowiedzi, tonie głosu oraz wyuczonych zasadach konwersacji i ich swoistej interpretacji (Frydrychowicz, 2017). Metakomunikaty są zwykle wymodelowane i umocowane w środowisku społecznym w jakim jednostka się wychowała. Mogą być niezrozumiałe wówczas, gdy partnerzy pochodzą z różnych kultur.

Kultura kształtuje całokształt zachowań, w tym komunikację, a ta dzięki komunikacji jest przekazywana z pokolenia na pokolenie. Stąd kultura i komunikacja są ze sobą ściśle powiązane (Gudykusnst, Yun Kim, 2014). Międzykulturowa komunikacja to interakcja pomiędzy ludźmi, którzy posiadają odrębny system symboli zmieniający zdarzenie komunikacyjne. Wszystkie jednostki używają symboli do dzielenia się rzeczywistością zatem można jasno stwierdzić, że komunikacja wzmacnia kulturę, a sposoby komunikacji są oparte na dominującej kulturze (Okemini, 2016).

Komunikacja jest procesem złożonym. Efektywne porozumiewanie się małżonków wymaga dobrej znajomości, wspólnego dla obojga partnerów, języka oraz reguł komunikowania się właściwych dla kultury, w której żyją.

4.1. Dwujęzyczność w małżeństwach międzykulturowych

Kultura wyznacza granice języka jakim osoby operują. Poznanie języka danej kultury pozwala ją zrozumieć. Język, którym komunikują się jednostki, wpływa bowiem na sposób myślenia, spostrzegania oraz prowadzi do odkrywania różnic kulturowych (Matusmoto, Juang, 2007). Ujawniają się one w komunikacji związanej są z wyrażeniem emocji i nadawaniem znaczeń pojęciom i sytuacjom. Stąd konieczne jest porozumiewanie się w jednym języku.

Partnerzy, pochodzący z innych kultur, zmuszeni są do podjęcia decyzji, w jakim języku będą komunikować się. Wybór języka komunikacji zwykle uzależniony jest od miejsca zamieszkania małżonków. Zazwyczaj jest to język obowiązujący w kraju, w którym oboje postanowili przebywać. Taki układ nie jest jednak pozbawiony problemów związanych z porozumiewaniem się. Nasilają się one wtedy, gdy jeden z partnerów nie zna języka małżonka lub wtedy, gdy zamieszkują w kraju, który nie należy do obszaru językowego obojga.

Okazuje się, że małżeństwa mieszane charakteryzuje konsekwencja w kwestii wyboru języka, którym małżonkowie posługują się na co dzień. Ewentualnym odstępstwem od zawartej umowy, dotyczącej porozumiewania się w danym języku, może być zmienność kontekstu sytuacji, czyli na przykład spotkania rodzinne (Stębowska, 2019). W czasie komunikacji z rodziną pochodzenia możliwości translatorskie nie są wystarczające, aby

oddać w pełni rzeczywistość małżeńską. Zwykle w takich sytuacjach osoby porzucały próby tłumaczenia wypowiedzi, wycofywały się z kontaktów (Rosenblatt, Stewart, 2004).

Tendencja do posługiwania się językiem ojczystym, mimo dobrej znajomości języka partnera, pojawia się najczęściej w czasie konfliktów i wtedy, gdy partnerzy nie respektują ustaleń związanych z używaniem jednego, wspólnego języka. Niepokój budzi szczególnie brak możliwości płynnego porozumiewania się, przez małżonków, w dzielonym przez nich języku. Może to powodować problemy w sferze równowagi władzy w związku i tworzeniu wspólnej rzeczywistości. Do momentu, w którym oboje osiągną podobny poziom rozumienia i posługiwania się dzielonym językiem, różnice językowe mogą być źródłem frustracji dla obojga partnerów, co w efekcie utrudnia rozwiązywanie pojawiających się konfliktów (Piller, 2002).

Pary dzielące wspólny język, który nie jest językiem ojczystym dla żadnego z nich mogą oceniać siebie jako reprezentantów innej kultury bądź krajów. Dzieje się tak, ponieważ język, który dzielą nie jest symbolem jednostki. U par dwujęzycznych często obserwuje się tzw. hybrydy, które polegają na łączeniu dwóch języków dzięki zastosowaniu pojedynczych słów lub wyrażen. Tak mieszana natura wypowiedzi może wskazywać na granice ukryte za narodową kulturą i pozwala małżonkom na poruszanie się poza stałą wizją kultury (Dervin, 2013; Stębowska, 2019). Wspomniane kombinacje językowe przyczyniają się do tworzenia nowej, swoistej kultury dla danego małżeństwa. Badania wykazały, że małżeństwa międzykulturowe tworzą trzecią kulturę. Jest to unikalna kultura, na którą składają się najlepszej jakości składniki pozyskane z dwóch odmiennych kultur (Renalds 2011).

4.2. Kultura a reguły komunikacyjne

Twórca psychologii międzykulturowej - Geerat Hofstede uznał, że kulturę można zidentyfikować w oparciu o charakterystyczne dla niej wymiary: mały vs duży dystans do władzy; kolektywizm vs indywidualizm; kobiecość vs męskość; słabe vs silne unikanie niepewności; orientacja krótkoterminowa vs długoterminowa. Owe wymiary sprawiają, że jednostka zostaje zakwalifikowana do określonej grupy, która reprezentuje odpowiednie i wypracowane wcześniej reguły komunikacyjne (Hofstede i inn.,2011) Dlatego też niezwykle ważne, dla małżonków z różnych kultur, będzie przestrzeganie reguł komunikacyjnych obowiązujących w kulturze partnera.

Klasyfikacja przedstawiona przez Hofstede pozwala przewidzieć trudności komunikacyjne w małżeństwach międzykulturowych. W związku z tym osoby pochodzące ze społeczeństw małego dystansu do władzy będą oczekiwały większej bliskości, partnerstwa dialogowego i otwartości. Natomiast jednostki wywodzące się ze społeczeństw dużego dystansu do władzy będą dążyły do utrzymywania tradycyjnego i hierarchicznego sposobu komunikacji, opartego na preferowaniu konformizmu tj. podporządkowywaniu się

i zgadzaniu się z osobą, która spostrzegana jest jako posiadająca wyższą pozycję w rodzinie. Może to być mąż, żona, ale równie dobrze taką pozycję może pełnić np.: matka męża czy ojciec żony. Duży dystans do władzy zwykle wiąże się z kolektywizmem ograniczającym indywidualność. W społeczeństwach kolektywistycznych występuje większa dbałość o relację, szanowanie wartości rodzinnych, lojalność wobec osoby bliskiej. Jednak obowiązująca tu zasada unikania konfliktów wymusza podporządkowywanie się i zależność. Z kolei w społeczeństwach indywidualistycznych duże nastawienie na „ja” może sprzyjać nieporozumieniom wynikającym z dążenia do niezależności co przeciwdziała wspólnotowości oraz prowadzi do trudności w przystosowywaniu się i akceptowaniu zdania małżonka (Hofstede i inn., 2011). Kultura kolektywistyczna charakteryzuje komunikacja wysoka, w której istotna część komunikatu zawiera się w kontekście fizycznym, bądź jest zinternalizowana w człowieku, natomiast dla kultur indywidualistycznych właściwa jest komunikacja niska, w której przeważająca część przekazywanych informacji zostaje podana bezpośrednio. Zatem w kulturach wysokiego kontekstu osoby wykazują tendencję do komunikatów niedookreślonych, opóźnionych, niewerbalnych i nie kierowanych wprost do partnera. Natomiast w kulturach niskiego kontekstu informacje dostarczane partnerowi są precyzyjne i bezpośrednie (Hall, 2001; Miluska, 2018). Przykładowo w Izraelu - kulturze uchodzącej za indywidualistyczną, badani wykazywali skłonności do wyrażania się uporządkowanego i wprost, podczas gdy Arabowie, czyli ludzie wywodzący się z kultury kolektywistycznej ujawniali tendencje do „kluczenia” ustępowania, wycofywania się i dostosowywania do stanowiska partnera (Katriel, 1986). W krajach o orientacji kolektywistycznej istnieje kult wysiłku, natomiast w krajach indywidualistycznych większe znaczenie przypisuje się zdolnościom. Bywa to źródłem błędnych atrybucji, a tym samym ogranicza porozumiewanie się małżonków, którzy mogą wskazywać na inne przyczyny tych samych zdarzeń. Pełnione, przez partnera, zadania i jego osiągnięcia mogą być oceniane w odniesieniu do wymagań związanych z własną a nie jego kulturą. Następne wymiary kultury - kobiecość i męskość wyznaczają różne formy interakcji komunikacyjnych. Rozmowy małżonków, z kultur kobiecych, będą ukierunkowane na osiągnięcie kompromisu. Ważną rolę odgrywa tu troska i dbałość o małżonka, empatyczne słuchanie i wrażliwość na komunikaty niewerbalne. Z kolei społeczeństwa męskie preferują dychotomiczny układ ról w związku oraz zachowania rywalizacyjne, które nie sprzyjają dobrej komunikacji. O rozwiązaniu konfliktów stanowią tu bowiem siła i stanowczość. Kolejne rodzaje kultur dotyczą słabego i silnego unikania niepewności. Słabe unikanie niepewności wiąże się z akceptacją protestu drugiej osoby, proponowanej zmiany. Łatwiej o tzw. „dogadanie się” bez narzucania własnego zdania i szanowanie przekonań drugiej strony. Natomiast przejawem silnego unikania niepewności są dbałość o wartości konserwatywne, zabieganie o porządek a także ryzyko negatywnego nastawienia do osoby, która nie popiera proponowanego stanowiska. Silne unikanie

niepewności, u jednego lub u obojga małżonków, może destruktywnie wpływać na związek. Zwykle towarzyszy temu brak tolerancji wobec odmiennych poglądów, wartości, innej religii. Ostatni z wymiarów, proponowanych przez Hofstede, to orientacja krótkoterminowa versus długoterminowa. Ta pierwsza wiąże się z presją czasową, niecierpliwością, słabą orientacją na budowanie relacji i podtrzymywanie konwersacji, a silniejszą orientacją na osiągnięcia własne. Osoba koncentruje się, w większym stopniu, na własnych wypowiedziach niż na tym co mówi partner. Orientacja długoterminowa zakłada cierpliwość i otwartość oraz dostosowywanie się do nowych warunków życia, przyjmowanie poglądów i respektowanie opinii partnera, uznawanie jego obyczajów, tradycji (Hofstede i inn., 2011).

Biorąc pod uwagę podane wymiary kultur należy wnioskować, że korzystnie na proces wzajemnej komunikacji partnerów będą miały wpływy kultury uwzględniające relacyjność i adaptacyjność, czyli o następujących wymiarach: mały dystans do władzy, kolektywizm, kobiecość, słabe unikanie niepewności i długoterminowe. Można się spodziewać, że jeśli te wymiary będą ustalały komunikację jednego z małżonków, to łatwiej mu będzie respektować wymagania partnera ujawniającego niektóre zachowania komunikacyjne związane z innym kontekstem kulturowym. Należy jednak zaznaczyć, że przeciwstawne wymiary kulturowe powodują duże różnice w obowiązujących zasadach komunikowania się, co w ogólnym rozrachunku uniemożliwia wzajemne porozumienie się. Dlatego ważne jest poznanie kultury przyszłego małżonka oraz wynegocjowanie zasad wspólnego życia z poszanowaniem rodzimych wartości i obyczajów obojga.

Wspomniane reguły komunikowania się odpowiadają za układ relacji między małżonkami tj.: poziom partnerstwa (Grzesiuk, 1979, 1994; Harwas-Napierała, 2008; Rostowska, 2008); pełnione role i zależności w małżeństwie (Braun-Gałkowska 1985; Grove, 2014; Koerner, Fitzpatrick, 2004; Rostowski 1987; Wojciszke, Szelendak, 2010) poziom otwartości - ujawniania się, okazywania bliskości i wrażliwości na potrzeby partnera (Janicka, Niebrzydowski, 1994; Merrill, Reid, 1981; Noller, Feeney, 2002; Ryś, 2004). Niezwykle ważne jest również poczucie bycia rozumianym. Pojawia się ono wtedy, gdy małżonek dobrze interpretuje komunikaty dotyczące uczuć, przekonań, zwyczajów, preferencji (Prager Roberts, 2004).

Beck i Beck-Gernsheim (2013, s.54) podają przykłady kulturowych reguł komunikacji: cyt. "Kiedy należy mówić, o czym należy mówić, kiedy należy milczeć, jak długo? Jakie są stosowne zachowania jeśli chodzi o kontakt wzrokowy, natężenie głosu, pokazywanie emocji? Które formy grzecznościowe, które komplementy, jakie prezenty są oczekiwane - w jakim czasie, od kogo i dla kogo, a które działają zwodniczo, niezręcznie czy wręcz nieprzyzwoicie?". Im silniejsze kulturowe reguły komunikacji tym większe prawdopodobieństwo nieporozumień, irytacji, niezręczności. Dotyczy to nie tylko sfery prywatnej małżonków, ale również ich sfery społecznej, pozamałżeńskiej, kiedy zachowanie

partnera, niezgodne z obowiązującymi normami, drugi odbiera jako osobistą porażkę, która naraża ich małżeństwo na brak akceptacji społecznej, izolację czy wrogość.

Wyzwania jakie stawiają różnice kulturowe powodują, że wiedza i kompetencje w komunikacji międzykulturowej są warunkiem koniecznym dla harmonijnego współżycia ludzi na całym świecie (Ihneanacho, 2016). Szczególnie ważne jest to w sytuacji, kiedy ludzie decydują się na małżeństwo. Bowiem nieznanostwo kultury współmałżonka, a co za tym idzie niezrozumienie lub nieprzestrzeganie reguł komunikacyjnych, obowiązujących w odmiennej kulturze, może być źródłem stresu a nawet agresji. Bywa też jedną z głównych przyczyn rozpadu małżeństw międzykulturowych (Jodłowska, 2004; Miluska 2018).

5. Komunikacja międzykulturowa a satysfakcja z małżeństwa

Badania jednoznacznie wskazują, że komunikacja ujmowana jako werbalne i niewerbalne przekazy jest związana z satysfakcją małżeńską (Braun-Gałkowska, 2003; Dindia, Fitzpatrick, 1985; Gottman, 1979; Harwas-Napierała, 2008; Noller, 1980; Rostowski, 1987). Najlepiej dla wzajemnej komunikacji a tym samym powodzenia małżeństwa rokuje homogamia, a szczególnie endogamia partnerów (Adamski, 1995; Janicka, Niebrzydowski, 1994; Miluska, 2018; Rostowski, 1987; Ryś, 1999; Szelendak, 2015). Okazuje się bowiem, że proces adaptacji, po ślubie, partnerów w małżeństwach egzogamicznych może przebiegać dłużej niż endogamicznych. Jest to zgodne z teorią interakcji statusu, która odnosi się do świeżo poślubionych małżonków i wyjaśnia czasowe obniżanie się jakości ich związku, co wynika z podejmowania nowych ról (męża, żony) oraz z przejścia z relacji dowolnej, swobodnej w relację objętą zasadami i wymaganiami (Mastrkaasa, 2006). Preferowanie innych tradycji, obyczajów może znacznie wydłużyć ten proces. Dzieje się tak, również dlatego, że jeden z małżonków musi dostosowywać się do nowego środowiska społeczno-kulturowego, natomiast drugi przyjmuje to za naturalne, w związku z czym oczekuje szybkiej zmiany.

Małżonkowie zaczynają zauważać pojawiające się, pomiędzy nimi, różnice. Badania potwierdziły, że pary mieszane przyznawały się do nieporozumień, kłótni, zranionych uczuć. Efektem tego bywa była zmiana z: „egzotyczne jest erotyczne” na: „egzotyczne jest irytujące” (Beck i Beck-Gernsheim, 2013; Singla i Holm, 2012).

Ocena szczęścia małżeńskiego sprowadza się do analizy wielu czynników związanych z procesem komunikowania się. Należą do nich: jakość komunikacji, jej trafność, zakres oraz specyficzne zachowania komunikacyjne. Ocena jakości komunikacji w diadzie ukazuje różnice w komunikowaniu się par szczęśliwych i nieszczęśliwych. Pary szczęśliwe, w przeciwieństwie do par nieszczęśliwych, zwykle pozytywnie dekodują przekazywane informacje. Podobnie wyższa trafność komunikacji, wyrazem której jest

zgodność między przekazem werbalnym i niewerbalnym, dotyczy par szczęśliwych i świadczy o bardziej efektywnym komunikowaniu się i dokładności przekazów, w porównaniu z parami nieszczęśliwymi. U tych drugich wrogość, negatywne czy niezgodne oczekiwania sprzyjają pomyłkom i sprzecznym komunikatom na kanale wizualnym i werbalnym. Z kolei zakres komunikacji jest związany ze wspólnym, dla pary, obszarem tematycznym. Pary szczęśliwe poddają dyskusji większy zakres tematów. Ich specyficzne zachowania komunikacyjne to dążenie do zgody, kompromis, szybsze wychodzenie z konfliktu i poczucie humoru. Pary nieszczęśliwe mają mniej wspólnych tematów, są bardziej krytyczne, a ich konflikty trwają dłużej (Dindia, Fitzpatrick, 1985; Gottman, 1979; Tryjalska, 2003).

Różnice kulturowe, wynikające z innej przestrzeni obyczajowej i czasowej, wiążą się zwykle z trudnościami w dekodowaniu wzajemnych komunikatów a zwłaszcza metakomunikatów. Wspomniane problemy komunikacyjne ograniczają osiągnięcie równowagi w związku, co ujawnia się na wszystkich etapach wspólnego życia partnerów, w postaci rosnącego poczucia frustracji (Brahic, 2013).

Znaczące dla porozumiewania się małżonków, a tym samym jakości ich związku są również stereotypy, poglądy i wartości religijne (Herr, 2009). Ich odmiennosc przyczynia się do braku zgodności i wzajemności tematycznej odnośnie kluczowych obszarów wspólnego życia. Jako powód wspomnianej niezgodności wskazuje się etniczne i kulturowe różnice językowe oraz style komunikacji (Sue, Sue, 1990).

Badania małżeństw międzykulturowych potwierdzają gorszą ich jakość i więcej konfliktów, w porównaniu do tych, których partnerzy pochodzą z tej samej grupy etnicznej (Hohmann-Marriot, Amato, 2008). Podobne efekty uzyskano z badań małżeństw odmiennych ras. Przykładowo związek białego mężczyzny z afroamerykańską kobietą wiązał się z niższą satysfakcją z komunikacji małżeńskiej, w porównaniu z małżeństwami monorasowymi (Herr, 2009).

Na ocenę satysfakcji małżeńskiej ma wpływ sposób w jaki pary międzykulturowe rozumieją role płciowe (Rosenblatt i Stewart; 2004). Podział ról może okazać się fundamentalnym problemem, który zbyt często jest przemilczany w małżeństwach mieszanych. Niemożność spełnienia oczekiwań partnera skutkuje zwykle nieporozumieniami i frustracją (Romano, 2008). Określanie chociażby domowych obowiązków zwykle eksponuje różnice i stosunek do tego, co jest kulturowo akceptowane w sposobie zachowywania się współmałżonków (Nemoto, 2008).

Badania dowodzą, że znacząca część osób, która zawarła małżeństwo międzykulturowe nie posiadała wystarczającej wiedzy na temat sposobu w jakim role płciowe odbierane są w kulturze małżonka. Konfrontacja oczekiwań odnośnie pełnienia ról małżeńskich ma niebagatelne znaczenie, ponieważ dotyczy zasad relacji damsko-męskich, pojęcia intymności i małżeństwa (Skowronski i in., 2014).

Kultura wydaje się przyczyniać do zróżnicowania ideologii ról płciowych bardziej niż sama płeć. Stwierdzono bowiem większą zgodność między kobietami i mężczyznami w tych samych grupach kulturowych, niż między kobietami i mężczyznami wywodzącymi się z różnych kultur. Co ciekawe, koncepcje ról płciowych były bardziej egalitarne w krajach wyżej rozwiniętych, chrześcijańskich, bardziej zurbanizowanych i lokowanych na Północy (Holandia, Niemcy, Finlandia), niż w krajach mniej rozwiniętych, z mniejszą liczbą chrześcijan, bardziej rolniczych i położonych blisko równika (Nigeria, Pakistan, Indie) (Williams i Best, 1994, za: Miluska, 2018).

O zadowoleniu małżonków decydują nie tylko wspomniane czynniki indywidualne i relacyjne ujawniających się procesie wzajemnej komunikacji i odnoszące się do swoistych oczekiwań partnerów, ale również uwarunkowania społeczne, a zwłaszcza postawa rodziny generacji. Okazuje się, że pary międzyetniczne spotykają się z mniejszym, niż monoetniczne, wsparciem ze strony rodziny generacji, a nawet jej wyraźną dezaprobatą (Hohmann -Marriott, Amato, 2008). Ponad 30% z przebadanych przez Jodłowską-Herudzińską (2002) międzykulturowych małżeństw doświadczyło nieprzychylniej reakcji rodziny. Co więcej badania wskazują, że brak wsparcia zwykle ujawnia się po stronie rodziny pochodzenia małżonki (Jodłowska-Herudzińska, 2002; Skworoński i in., 2012). Wiąże się to z dezaprobatą różnic rasowych i religijnych. Najczęściej taka sytuacja miała miejsce, gdy przyszły mąż pochodził z muzułmańskiego kręgu kulturowego i wyznawał Islam (Jodłowska-Herudzińska, 2002).

Można zatem przypuszczać, że rodzice są w większym stopniu zainteresowani endogamicznymi związkami swoich dzieci, bowiem przewidują, że egzogamiczne mogą przyczynić się do osłabienia relacji dziecko - rodzic (Kalmij, van Tubergen, 2010). Badania polskie potwierdzają, że kontakt z rodziną ulega osłabieniu, jeśli osoba mieszka poza granicami swojego kraju (Nosek, 2019).

Warto zaznaczyć, że pary minimalizują i dyskretnie tłumią składnik binacjonalny małżeństwa w relacjach z rodzinami generacji, przyjmując radykalnie inne narracje w kontakcie z nimi (Brahic, 2013). Uznają, że ich małżeństwo będzie lepiej funkcjonowało, jeśli zachowają dystans, zamieszkają w kraju niezwiązanym z ich krajem pochodzenia. Umożliwia im to zachowanie niezależności i pozwala cieszyć się nie aprobowanym, przez rodziców, małżeństwem (Romano, 2008).

Dla poczucia dobrostanu partnerów niezbędne jest wsparcie i przyjazne nastawienie grupy społecznej (Singla, Holm. 2012). Takie wsparcie małżonkowie uzyskują w procesie akulturacji. Przebieg akulturacji małżeństw międzykulturowych bywa trudny i długotrwały (Miluska, 2014), ale ma istotny wpływ na satysfakcję z małżeństwa. Zakończona poprawnie akulturacja pozwala małżonkom, zamieszkującym kraj jednego z nich, dogłębniej zrozumieć główne wartości wyznawane w kulturze współmałżonka oraz wzmacnia komunikację w związku, co zwiększa jego jakość. Wsparcie społeczne uznaje się

za ważny czynnik podtrzymujący małżeństwa międzykulturowe (Beck i Beck-Gernsheim, 2013; Skoworoński i in., 2014).

Należy zaznaczyć, że w różnych krajach, kulturach, ale także grupach społecznych obserwuje się odmienne kryteria oceny zadowolenia czy powodzenia małżeństwa (Miluska, 2018). Wspomniane pojęcia mają charakter wielowymiarowy. Wymagają przyjmowania perspektywy społecznej i indywidualnej oraz są zależne od zinternalizowanych oczekiwań i wzorców zachowań. I tak oto szczęście małżeńskie może mieć znaczenie społeczne - wiązać się z pozycją jaką otrzymuje jednostka w momencie zaślubin. Np.: bycie osobą poślubioną czyni kobietę wybraną, ważną. Jako żona, potencjalna matka spotyka się z większą aprobatą, szacunkiem innych. Z kolei mężczyźni żonatemu przypisuje się cechy stabilności i odpowiedzialności, cenione w rodzinie, ale i w procesie rekrutacji do pracy zawodowej czy rozwoju kariery. Szczęście małżeńskie wyjaśniane jest również rozbudowanymi potrzebami jednostki, oczekiwaniami: miłości, wspólnotowości, wsparcia, podobieństwa celów życiowych, zaangażowania we wspólne życie itp. Biorąc pod uwagę uwarunkowania społeczne i potrzeby indywidualne - małżeństwo jako swoista zależność partnerów, ugruntowana akceptacją społeczno-kulturową i umocowana prawnie stanowi o zaspakajaniu potrzeby bezpieczeństwa.

Podsumowanie

Wzrost liczby małżeństw międzykulturowych budzi zainteresowanie badaczy różnych dyscyplin naukowych - szczególnie psychologów, socjologów, pedagogów, demografów. Różnorodność takich małżeństw znajduje odzwierciedlenie w ich określaniu jako binacjonalne, międzykulturowe, wielokulturowe czy mieszane. Zwraca się również uwagę na problemy takich związków, które zwykle dotyczą procesu komunikacji.

Wzajemna komunikacja małżonków, z odmiennych kultur, zależy od ich wspólnych możliwości językowych oraz reguł komunikowania się. Pary łączące różne języki mogą zmagać się z unikalnymi trudnościami związanymi z wyborem jednego, w którym będą zawsze rozmawiać oraz z poznawaniem i adekwatnym interpretowaniem symboli, przez partnera, rezygnującego z komunikacji w języku ojczystym. Komunikowanie się w jednym języku jest konieczne, ponieważ zapewnia podobieństwo nadawania znaczeń pojęciom i sytuacjom. Z kolei podporządkowywanie się nowym regułom wymaga ograniczania własnych, co nie jest łatwe, a czasem bywa nawet niemożliwe. Dzieje się tak szczególnie wtedy, gdy partnerzy należą do grup kulturowych, którym odpowiadają, wg Geerata Hofstede, ambiwalentne i silnie egzekwowane zasady funkcjonowania społecznego i związane z komunikowaniem się (Hofstede i inn., 2011). Stąd metakomunikaty, towarzyszące wzajemnej interakcji, bywają niezrozumiałe dla partnera z innej kultury. Utrudnia to efektywne porozumiewanie się, a tym samym wydłuża proces adaptacji do

małżeństwa. Najwięcej trudności dotyczy małżeństw, których partnerzy przynależą do kultur, które istotnie się od siebie różnią pod względem: wartości, religii, statusu społecznego, zdrowia, planów związanych z osiągnięciem odpowiedniego standardu życia, ról płciowych (Hekkila, 2015; Rosenblatt, Stewart, 2004). Wtedy małżonkowie muszą, na co dzień, konfrontować się z tym co ich dzieli, np.: celebrowaniem świąt i rytuałów religijnych, swoistym wyobrażeniem ról, spędzaniem czasu wolnego itp. Ogólnie ujmując pojawiające się, wśród małżeństw międzykulturowych, problemy obejmują obszary związane z odmiennym postrzeganiem wspólnego życia i rozumieniem szczęścia małżeńskiego.

Wspomniane różnice kulturowe mogą okazać się podłożem stresogennym szczególnie na początku związku małżeńskiego (Grzymała-Moszczyńska, 2011; Lenzion, 2017). Bywa też, że pary nie pracują nad doskonaleniem komunikacji i poprawą relacji interpretując napięcia i usprawiedliwiając konflikty różnicami kulturowymi (Brahic, 2013). Dlatego ważne jest poznanie kultury przyszłego małżonka oraz wynegocjowanie zasad wspólnego życia z poszanowaniem rodzimych wartości, obyczajów obojga.

Dobra wzajemna komunikacja partnerów uznawana jest za niezbędną dla ich szczęścia, powodzenia małżeństwa (Braun-Gałkowska, 1985; Harwas-Napierała, 2008; Kaźmierczak, Płopa, 2012; Ryś, 2004). Szczęście małżeńskie jest pojęciem wielowymiarowym i zależnym od kultury w jakiej para żyje. Jego ocena zwykle sprowadza się do analizy wielu czynników związanych z procesem komunikowania się. Należą do nich: jakość komunikacji, jej trafność, zakres oraz specyficzne zachowania komunikacyjne. W małżeństwach międzykulturowych wiążą się one ze znajomością zarówno języka partnera jak i reguł komunikowania się właściwych dla jego kultury. Szczególnie ważne są ustalenia dotyczące ról płciowych, ponieważ określają one model małżeństwa oraz intymność relacji.

Na jakość małżeństw międzykulturowych może wpływać wsparcie rodziny generacji oraz grupy społecznej. Kontakty z rodziną generacji bywają ograniczane możliwościami komunikacyjnymi związanymi z trudnościami translatorskimi. Budzi to dystans między małżonkami a ich rodzicami, którzy z rezerwą odnoszą się do partnera swojego dorosłego dziecka szczególnie wtedy, gdy nie mogą porozumieć się z nim. Z kolei wsparcie społeczne małżonkowie uzyskują w procesie akulturacji. Zdaniem Miluskiej (2014) jest to proces trudny i wymaga długiego czasu, ale niezmiernie ważny dla budowania właściwej komunikacji i satysfakcjonującej relacji. Beck i Beck-Gernsheim (2013) oraz Skoworoński i inn. (2014) uznają wsparcie społeczne za czynnik podtrzymujący małżeństwa międzykulturowe.

Język i strategie komunikowania się identyfikują osobę i jej kulturę. Nie należy zapominać, że poprzez komunikację ludzie dzielą się nie tylko kulturową różnorodnością, konfliktami, ale również podobieństwem i harmonią (Iheanacho, 2016). Wzajemna i efektywna komunikacja prowadzi do wykształcenia wrażliwości międzykulturowej, co przyczynia się do rozwoju i doskonalenia relacji między partnerami.

Bibliografia:

- Adamski, F. (1995). *Miłość. Małżeństwo. Rodzina*, Kraków: WAM.
- Bond, M.H. and Cheung, M.K. (1984). Experimenter language choice and ethnic affirmation by Chinese trilinguals in Hong Kong, *International Journal of Intercultural Relations*, 8, 347–356.
- Beck, U., Beck-Gernsheim, E. (2013). *Miłość na odległość. Modele życia w epoce globalnej*, Warszawa: PWN.
- Brahic, B. (2013). The Politics of Bi-nationality in Couple Relationships: A Case Study of European Bi-national Couples in Manchester, *Journal of Comparative Family Studies*, 5 (44), 699–714, doi: DOI: 10.3138/jcfs.44.6.699.
- Braun-Gałkowska, M., (1985), *Miłość aktywna. Psychologiczne uwarunkowania powodzenia małżeństwa*, Wydawnictwo PAX, Warszawa.
- Braun-Gałkowska, M. (2003). Psychoprofilaktyka życia rodzinnego, (w:) I. Janicka, T. Rostowska (red.). *Psychologia w służbie rodziny*, 10-18, Łódź: Wyd. Uniwersytetu Łódzkiego.
- Brzozowska, A. (2015). Dobór małżeński i integracja imigrantów w małżeństwach mieszanych - stan badań, *CMR Working Papers*, 81/139, 6–26.
- Dervin, F. (2013). Do intercultural couples “see culture everywhere”? Case studies from couples who share a lingua franca in Finland and Hong Kong, *Civilisations*, 62, 131–148.
- Dindia, K., Fitzpatrick M.A. (1985). Marital communication: Three approaches compared, (in:) S. Duck, D. Perlman, (eds.). *Understanding personal relationships: An intradisciplinary approach*, 137-157, London: Sage.
- Dyczewski, L., Sławik, Z. (2016). Values – The Core of Culture, *Politeja*, 5 (44), 143–170.
- Frydrychowicz, S. (2017). Sytuacja komunikacji interpersonalnej -aspekty indywidualne i społeczno-kulturowe, (w:) W. Domachowski, A. Kucharski (red.), *Granice komunikowania się*, 25-38, Szczecin: Volumina.pl Daniel Karzanowski.
- Główny Urząd Statystyczny. (2019). *Sytuacja demograficzna Polski do 2018 r. Tworzenie i rozpad rodzin*, Warszawa: Zakład Wydawnictw Statystycznych.
- Gołąb, T. (2009). *Uczucia mieszane. Małżeństwa mieszane wyznaniowo*, za: <https://ekumenizm.wiara.pl/doc/478356.Uczucia-mieszane-Malzenstwa-mieszane-wyznaniowo>, (dostęp 04.01.2021).
- Gottman J. N. (1979). *Marital interaction. Experimental investigations*, New York, San Francisco: Academic Press.
- Gottman, J.M., Krokoff, L.J. (1989). Marital interaction and satisfaction: A longitudinal view, *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 1 (57), 47–52.

- Grove, T.G. (2014). Porządkowanie rozmowy: relacje społeczne, (w:) J. Stewart (red.). *Mosty zamiast murów*, 331-348, Warszawa: PWN.
- Grzesiuk L. (1979). *Style komunikacji interpersonalnej*, Warszawa: Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego.
- Grzesiuk L. (1994). *Studia nad komunikacją interpersonalną*,. Warszawa: Pracownia Testów Psychologicznych PTP.
- Grzymała-Moszczyńska, H. (2011). Dwie Kultury, Jedna Miłość? Zjawisko związków międzykulturowych, (w:) M. Żebrowski (red.), *Cóż wiemy o miłości*, 81-93, Polska: Nomos.
- Gudykusnst, W.B., Yun Kim, Y. (2014) Komunikowanie się z obcymi: spojrzenie na komunikację międzykulturową, (w:) J. Stewart (red.), *Mosty zamiast murów*, 496-514, Warszawa: PWN
- Hall, E. (2001). *Poza kulturą*, Warszawa: PWN
- Harwas-Napierała, B. (2008). *Komunikacja interpersonalna w rodzinie*, Poznań: UAM
- Harwas-Napierała, B. (2014). Specyfika komunikacji interpersonalnej w rodzinie ujmowanej jako system, (w:) I. Janicka, H. Liberska (red.), *Psychologia rodziny*, 47-94, Warszawa: PWN.
- Heikkila, E. (2015). Integration and Challenges in Multicultural Marriages: Finnish Experiences, (w:) E. Heikkila, D. Rauhut (red.), *Marriage Migration and Multicultural Relationships*, 104-117, Finland: Institute of Migration.
- Herr, G.J. (2009). *Factors Influencing Black-White Interracial Marriage Satisfaction*; za: <http://dspace.uta.edu/handle/10106/1892>.
- Hohmann-Marriot, B.E., Amato, P. (2008). Relationship Quality in Interethnic Marriages and Cohabitations, *Social Forces*, 2 (87), 825-855.
- Hofstede, G., Hofstede G.J., Minkov M. (2011). *Kultury i organizacje. Zaprogramowanie umysłu*, Warszawa: Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne.
- Ivy, D.K., Backlund, P. (2016). Język kobiet i mężczyzn, (w:) J. Stewart (red.). *Mosty zamiast murów*, 273-290, Warszawa: PWN.
- Iheanacho, N. (2016). *Intercultural Communication and Public Policy*, Oxford: African Books Collective, 1-15.
- Janicka, I., Niebrzydowski, L. (1994). *Psychologia małżeństwa*, Łódź: Wydawnictwo UŁ
- Jodłowska, M. (2004). Konflikty w międzykulturowych małżeństwach mieszanych, (w:) Z. Tyszka (red.), *Współczesne rodziny polskie – ich stan i kierunek przemian*, 215-228, Poznań: Wydawnictwo Naukowe UAM.
- Jodłowska-Herudzińska, M. (2002). Kwestie doboru małżeńskiego w międzykulturowych małżeństwach mieszanych, *Roczniki Socjologii Rodziny*, XIV, 173-189.

- Kalmijn, M., Van Tubergen, F. (2010). A comparative perspective on intermarriage: explaining differences among national-origin groups in the United States, *Demography*, 2 (47), 459-479.
- Katriel, T. (1986). *Talking straight: Dugri speech in Israeli Sabra culture*, New York: Cambridge University Press.
- Kaźmierczak, M. (2008). *Oblicza empatii w relacjach małżeńskich. Perspektywa psychologiczna*, Gdańsk: Wydawnictwo UG.
- Kaźmierczak, M., Plopa, M. (2012). *Komunikacja w bliskich związkach*, Warszawa: VIZJA PRESS&IT.
- Koerner, A.F., Fitzpatrick, A.M. (2004). Communicattion in intact families (in:) A. Vangelisti (ed.), *Handbook of family communication*, 177-195, Mahwal, NJ: Lawrence Erlbaum Associations.
- Lendzion, J. (2017). Małżeństwa kulturowo mieszane wyznaniem wieku migracji, *Multicultural Studies*, 2, 137-150, doi: <https://doi.org/10.23734/mcs.2017.2.137.150>.
- Masterkaasa, A. (2006). Is marriage/cohabitation beneficial for joungeople? Some evidence on psychological distress among. Norwegian college students. *Journal of Community& Applied Social Psychology*, 16, 149-165.
- Matsumoto, D., Juang, L. (2007). *Psychologia międzykulturowa*, Gdańsk: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne.
- Merrill, D.W., Reid, R. (1981). *Personal styles and effective performance*, Radnor, P: Chilton
- Miluska, J. (2014). Kulturowa różnorodność rodzin, (w:) I. Janicka, H. Liberska (red.), *Psychologia rodziny*, 369-383, Warszawa: PWN.
- Miluska, J. (2018). Małżeństwo w perspektywie badań międzykulturowych. *Edukacja Międzykulturowa*, 1(8), 42-60, doi: <https://doi.org/10.15804/em.2018.01.03>.
- Nemoto, K. (2008). Climbing the hierarchy of masculinity: Asian American men's cross-racial competition for intimacy with White women, *Gender Issues*, 2 (25), 80-100.
- Niebo, P.L., Smith L., Prabhakar S.M., Abraham J., Mete M.E. (2006). Personality and conflict communication patterns in cohabiting couples, *Journal of Research in Personality*, 5 (40), 5, 829-840.
- Noller, P. (1980). Misunderstandings in marital communication: a study of couples nonverbal communication, *Journal of Personality and Social Psychology*, 39, 1135-1148.
- Noller, P., Feeney, J.A. (2002). Communication, relationships concerns and satisfaction In Elary marriage, (in:) A.L. Vangelisti, H.T. Reis, M.A. Fitzpatrick (eds.), *Stability and Change in Relationships*, 129-153, New York: Cambridge University Press.
- Nosek, (2019). Komunikacja w rodzinach transnarodowych, *Kwartalnik Naukowy Fides et Ratio*, 2 (38), 120-134.

- Okemini, E. (2016). Sociology of Culture and Intercultural Communication, (in:) Iheanacho, N. (red). *Intercultural communication and public policy*, 65-88, Port Harcourt: M and J Grand Orbit Communications.
- Filler, I. (2002). *Bilingual couples talk: The discursive construction of hybridity*, Amsterdam: John Benjamins.
- Prager, K.J., Roberts, L.J. (2004). Deep intimate connection: self and intimacy in couple relationships, (in:) D. J. Mashek, A. Aron (red.), *Handbook of closeness and intimacy*, 43-60, Lawrence Erlbaum Associates, Inc., Publications.
- Prince, A.J. (1962). A Study of 194 Cross-Religion Marrages, *The Family Life Coordinator*, 1 (11), 3-7.
- Rajkiewicz, A. (2009). Polskie małżeństwa binajconalne. *Biuletyn Rzecznik Praw Obywatelskich*, 66, 170-176.
- Renalds, T.G. (2011). *Communication in Intercultural Marriages: Managing Cultural Differences and Conflict for Marital Satisfaction*, za:
<http://digitalcommons.liberty.edu/cgi/viewcontent> (dostęp: 05.01.2021).
- Romano, D. (2008). *Intercultural marriages: promises and pitfalls*, United States of America: Nicholas Brealey Publishing.
- Rosenblatt, P.C., Stewart, C.C. (2004). Challenges in Cross-Cultural Marriage: When She is Chinese and He Euro-American, *Sociological Focus*, 1 (37), 43-58, doi:
<https://doi.org/10.1080/00380237.2004.10571233>.
- Rostowska, T. (2008). *Małżeństwo, rodzina. Praca a jakość życia*, Kraków: Oficyna Wydawnicza: Impuls.
- Rostowski, J. (1987). *Zarys psychologii małżeństwa. Psychologiczne uwarunkowania dobrego związku małżeńskiego*, Warszawa: PWN.
- Ryś, M. (1999). *Psychologia małżeństwa w zarysie*, Warszawa: Centrum Metodyczne Pomocy Psychologiczno-Pedagogicznej MEN.
- Ryś, M. (2004). Jakość związku małżeńskiego a poziom bliskości małżonków i sposoby rozwiązywania przez nich konfliktów, *Studia Psychologia*, 5, 57-68.
- Ryś, M. (2016). Miłość jako podstawa wspólnoty małżeńskiej. Ujęcie psychologiczne, *Kwartalnik Naukowy Fides et Ratio*, 3 (27), 57-74.
- Silva, L.C., Campbell, K., Wright, D.W. (2012). Intercultural relationships: Entry, adjustment and cultural negotiations, *Journal of Comparative Family Studies*, 6 (43), 857-870.
- Singla, R., Holm, D. (2012). Intermarried couples, mental health and psychosocial well-being: Negotiating mixedness in the Danish context of 'homogeneity', *Counselling Psychology Quarterly*, 2 (25), 151-165.
- Skowroński, D., Othman A.B., Tan Wen Siang, D., Lu Wei Han, G. Wong Jia Yang, J., Waszyńska, K. (2014). The Outline of Selected Marital Satisfaction Factors in the

- Intercultural Couples based on the Westerner and non-Westerner relationships, *Polish Psychological Bulletin*, 3 (45), 346-356, doi: <https://doi.org/10.2478/ppb-2014-0042>.
- Sowa-Behtane, E. (2016). Małżeństwo dwunarodowościowe a kryzys systemu wartości, *Studia Pedagogica Ignatiana*, 1 (19), 179-195, doi: <https://doi.org/http://dx.doi.org/10.12775/SPI.2016.1.009>.
- Stępkowska, A. (2019). *Pary dwujęzyczne w Polsce*, Poznań: Wydawnictwo Naukowe UAM.
- Sue, D.W., Sue, D. (1990). *Counseling the culturally different: Theory and practice*, New York: John Wiley and Sons.
- Szelendak, T. (2015). *Socjologia rodziny*, Warszawa: PWN.
- Szukalski, P. (2013). Małżeństwa binacjonalne. *Demografia i Gerontologia Społeczna. Biuletyn Informacyjny*, 3, Uniwersytet Łódzki.
- Trębicka, P., Cichocka, A. (2019). Spirituality, religiosity and satisfaction in a romantic relationship, *Kwartalnik Naukowy Fides et Ratio*, 2 (38), 213-220.
- Tryjalska B. (2003). Komunikacja między małżonkami niezadowolonymi ze związku, *Nowiny Psychologiczne*, 4, 5-14.
- Vitousek, B.M. (1979). Mixed Marriages Are a Mixed Bag: Racial, Religious and Ethnic Differences Present Special Difficulties for Couples in Love, *Family Advocate*, 1 (3), 16-19, 37-38.
- Wałęcka-Matyja, K., Janicka, I. (2021). *Rodzina jako wartość. Analiza psychologiczna wartości rodzinnych*, Łódź: Wydawnictwo UŁ (w druku)
- Wojciszke, B., Szelendak, M.A. (2010). Skale do pomiaru orientacji sprawczej wspólnotowości, *Psychologia Społeczna*, 1 (13), 57-70.